

Kamil Anduła

Katedra Historii Wojskowej
Instytut Historii i Archiwistyki
Wydział Nauk Historycznych UMK w Toruniu

Streszczenie rozprawy doktorskiej: *5. Korpus Zmechanizowany Armii Czerwonej w dniach 12–18 października 1943 r. Studium zastosowania broni pancernej w bitwie pod Lenino*

Promotor: dr hab. Jarosław Centek, prof. UMK

Propaganda PRL wyniosła Lenino do rangi narodowego symbolu. Bitwa była jednoznacznie identyfikowana z chrztem bojowym 1. Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki w dniach 12–13 października 1943 r. Z powodów politycznych polska historiografia pomijała szeroki aspekt walki jednostek sowieckich w dniach 14–18 października. Działo się tak, pomimo że pracownicy Wojskowego Instytutu Historycznego mieli dostęp do dokumentów, które świadczyły o skali zaangażowania jednostek Armii Czerwonej. Z powyższych powodów problem udziału w bitwie pod Lenino tak dużego związku taktycznego, jakim był 5. Korpus Zmechanizowany, nigdy nie stał się przedmiotem badań naukowych.

Jesienią 1943 r. celem Armii Czerwonej było rozwinięcie ofensywy strategicznej na obszar Białorusi i krajów bałtyckich. Kluczem do powodzenia operacji było zdobycie Orszy wraz z obszarem „bramy smoleńskiej”. Zadanie to otrzymały cztery sowieckie związki operacyjne – 10. Armia Gwardii, 21., 33. i 49. Armia. Polska 1. Dywizja Piechoty została oddana pod rozkazy gen. Wasilija Gordowa, który dowodził 33. Armią. Rolę „pięści pancernej” 33. Armii odgrywał 5. Korpus Zmechanizowany. Po przyjęciu uzupełnień liczył on 10 tysięcy żołnierzy oraz 125 czołgów i dział pancernych. Korpus był uzbrojony w sowieckie czołgi T-34, T-70, KW-1, działa pancerne SU-85, SU-122, SU-152 oraz brytyjskie czołgi MK III Valentine. W planie ofensywy korpus odgrywał rolę bardzo ważną. Jego zadaniem było zdobycie przepraw na Dnieprze, po tym jak 1. Dywizja Piechoty przełamała front między wsiami Trigubowa i Połzuchy.

Bitwa rozpoczęła się 12 października 1943 r. od przygotowania artyleryjskiego w którym uczestniczyło blisko 2,5 tys. dział i moździerzy. Na skutek niedostatku amunicji, artyleria nie zdołała unicestwić niemieckich pozycji przed frontem 33. Armii. Z tego powodu sowieckie natarcie załamało się. Ograniczone powodzenie osiągnęła tylko 1. Dywizja Piechoty. Gen. Gordow postanowił zaryzykować i rozkazał włączyć do bitwy 5. Korpus Zmechanizo-

wany. Szybko wyszło na jaw, że sowieccy saperzy nie przygotowali odpowiednich przepraw przez błotnistą dolinę rzeki Miereja. Problem stanowiły także pola minowe, których nikt nie oznaczył. W konsekwencji 5. Korpus Zmechanizowany wchodził do walki częściami.

Dowództwo niemieckiego XXXIX Korpusu Pancernego zgromadziło w rejonie wsi Trigubowa i Połzuchy dostatecznie dużo armat przeciwpancernych, dział szturmowych i niszczycieli czołgów, aby odeprzeć atak dużego zgrupowania jednostek pancernych. Również teren sprzyjał obrońcom. Ponadto Niemcy dysponowali silnym wsparciem lotniczym ze strony 6. Floty Powietrznej Luftwaffe. W konsekwencji improwizowane ataki polskich żołnierzy i sowieckich brygad pancernych załamywały się. Polacy kilkakrotnie ratowali rannych czołgistów, ale nie potrafili skutecznie współdziałać z bronią pancerną. Do wieczora 13 października 1. Dywizja Piechoty została wycofana z linii frontu. Tymczasem 5. Korpus Zmechanizowany pozostał pod Lenino. W dniach 14 i 15 października bitwa osiągnęła punkt kulminacyjny. Walki były niezwykle zacięte. Jeden z batalionów 9. Brygady Zmechanizowanej wdarł się w głąb niemieckiej obrony jeszcze dalej niż polscy żołnierze w pierwszym dniu bitwy. Pomimo brawurowych ataków 5. Korpus Zmechanizowany nie zdołał przełamać niemieckiej obrony. Do 18 października większość jednostek została wycofana z pola bitwy. Straty w czołgach były krytyczne. W ich wyniku korpus do stycznia 1944 r. nie odzyskał sprawności bojowej. Wraz z rozbiciem 5. Korpusu Zmechanizowanego bitwa pod Lenino zakończyła się. Z badań jednoznacznie wynika, że przebieg batalii zależał od wysiłków sowieckich jednostek pancernych. Dlatego strona niemiecka czyniła wszystko co w jej mocy, aby zniszczyć jak największą liczbę sowieckich czołgów.

Analiza działań bojowych 5. Korpusu Zmechanizowanego skłania do stwierdzenia, że bez znajomości struktury i potencjału wojsk niemieckich i sowieckich, rzetelne przedstawienie walk nad Miereją nie jest możliwe. Dotychczasowy opis bitwy pod Lenino, wykreowany przez polską historiografię, jest dalece niezadowalający. Brak wyczerpujących informacji na temat zaangażowania i start sowieckich jednostek uniemożliwił rzetelne przedstawienie bitwy, która od 1950 r. do 1989 r., była celebrowana jako Dzień Wojska Polskiego. Również ocena wysiłków 1. Dywizji Piechoty nie była możliwa bez szerszego kontekstu operacyjnego. Dysertacja zamyka problem udziału 5. Korpusu Zmechanizowanego w bitwie pod Lenino i stanowi wnikliwą ocenę roli broni pancernej w tych walkach. Praca nie pretenduje do miana monografii bitwy pod Lenino, ale z uwagi na liczne przekłamania dotychczasowej historiografii, w chwili obecnej stanowi jej najszersze omówienie.

Kamil Aniała

Kamil Anduła

Department of Military History
Institute of History and Archival Sciences
Faculty of History Nicolaus Copernicus University in Toruń

Summary of the PhD dissertation: *The Red Army's 5th Mechanized Corps on 12–18 October 1943. A study of the use of armoured warfare in the battle of Lenino*

Supervisor: dr hab. Jarosław Centek, prof. UMK

The propaganda of the People's Republic of Poland erected the battle of Lenino to the rank of a national symbol. The battle was clearly recognised as the baptism of fire of the Polish 1st Infantry Division "Tadeusz Kościuszko" on 12–13 October 1943. For political reasons, Polish historiography ignored a wide aspect of the activities of Soviet military units in the battle of Lenino on 14–18 October. This happened despite the fact, that the historians of the Military Historical Institute had access to the documents that includes important information about the scale of the Red Army's involvement in battle. Despite that, the problem of participation of such a large tactical unit as The 5th Mechanized Corps has never become the subject of scientific research.

In the fall of 1943, the strategic objective goal of the Red Army was to develop a full scale offensive in Belarus and the Baltic states. The key was the capture Orsha along with the area of the "Smolensk Gate". The task supposed to accomplish four Soviet armies – The 10th Guards Army, 21st, 33rd and 49th Army. The Polish 1st Infantry Division was subordinated to General Vasily Gordov, who commanded the 33rd Army. The "armoured fist" of the 33rd Army was the 5th Mechanized Corps. After reinforcement the corps consisted of 10,000 soldiers and 125 tanks and self-propelled guns and was armed with Soviet T-34, T-70, KW-1 tanks, SU-85, SU-122, SU-152 self-propelled guns and British MK. III Valentine tanks. The corps played a very important role in the offensive plan. According to the offensive plan, after the Polish 1st Division broke through the frontline between the villages of Trigubowa and Pożuchy, the corps should captured bridges on the Dnieper River.

The battle began on 12 October 1943 with an heavy artillery barrage includes ca. 2500 guns and mortars. Due to the shortage of ammunition, the artillery did not manage to destroy the German positions. For this reason, the infantry attack quickly broke down. Only the

1st Infantry Division achieved limited success. General Gordov decided to take a chance and ordered the 5th Mechanized Corps into battle. It soon became clearly that the Soviet engineers units did not prepare the crossings the muddy valley of the Miereja River. Also the minefields was no marked. As a consequence, the 5th Mechanized Corps entered the battle in parts.

In the area of the villages of Trigubowa and Połzuchy the command of the German XXXIX Armoured Corps has gathered a large group of an anti-tank guns, self-propelled assault guns and tank destroyers. The terrain favoured the defenders. The Germans also had a strong air support from the Luftwaffe's 6th Air Fleet. At the consequence of German advantages, improvised attacks of Polish soldiers and Soviet tank brigades were repulsed with a bloody casualties. Under heavy fire Poles rescued wounded Soviet tankers several times, but they were not able to give effectively support to armoured units. By the evening of October 13, the 1st Infantry Division was withdrawn from the frontline. The 5th Mechanized Corps remained at Lenino. On October 14 and 15, the battle reached its climax. The fights were extremely fierce. One of the battalions of the 9th Mechanized Brigade even broke into the German defensive line further than the Polish soldiers achieved on the first day. Despite the furious attacks, the 5th Mechanized Corps did not manage to break the German defence. By October 18, most of armoured units had been withdrawn from the battlefield. Tank losses were critical. As a result, the corps did not regain combat readiness until January 1944. With the defeat of the 5th Mechanized Corps, the battle ended. The research clearly shows that the course of the battle of Lenino depended on the efforts of Soviet armoured units, which had been emphasised in the German efforts to destroy as many Soviet tanks as possible.

The analysis of the military operations of the 5th Mechanized Corps leads to the conclusion that without the knowledge of the actions of the German and Soviet troops, it is impossible to reliably describe the battles at the Miereja River. The current description of Lenino, made by Polish historiography, is far from satisfactory. The lack of comprehensive information on the Soviet military detachments, does not allow for a reliable study of the battle's history, which since 1950 to 1989 was celebrated as the Polish Army Day. It also made impossible to evaluate the efforts of the 1st Infantry Division in the first two days. The dissertation closes the problem of the 5th Mechanized Corps in the battle of the Lenino and constitutes a study of the role of armoured units in fights. The dissertation does not pretend to be a monograph of the battle, but due to numerous distortions of the existing communist history, it is presenting most extensive study of the Lenino.

Kamil Anusiewicz